

УДК 347.626.2:004.73(477)

Сафончик Оксана Іванівна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР І ІТ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві як України, так і країн ЄС виникає багато актуальних питань в економічних, моральних, етичних, соціальних та культурних аспектах щодо визначення сімейних правовідносин та правового регулювання цих правовідносин. Ці питання виникають з урахуванням того, що у життя жінок та чоловіків втрутились ІТ, зокрема Інтернет з його соціальними мережами, сайтами знайомств тощо. Життя жінок та чоловіків, а також їх сімейні правовідносини, завдяки розвитку ІТ, істотно змінилось.

Слід погодитися з тим, що формування інформаційно-комунікаційних технологій істотно вплинуло на розвиток суспільства, стало чинником інформаційної революції, зумовивши виникнення єдиного світового простору [1, с. 6]. Ще 15-20 років тому ніхто і припустити не міг, що ІТ щільно увійдуть в наше життя та правовідносини, зокрема сімейні правовідносини, в тому числі і майнові правовідносини подружжя. ІТ – це справжній світ нескінченної інформації, в який кожен поринає в залежності від своїх інтересів (спілкування, знання, робота, розваги тощо).

За допомогою використання інформаційних технологій, зокрема Інтернету і його технічних сервісів, у сучасному світі створюються нові форми сімейних правовідносин у всесвітньому віртуальному середовищі, тобто мережі Інтернет, що виходять далеко за сферу регулювання інформаційного права.

Останнім часом в юридичному середовищі частіше підіймаються питання щодо обговорення проблем правового регулювання глобальної інформаційної технології – комп'ютерної мережі Інтернет. Вченими пропонується ввести новий напрям науки – інтернет-право або ІТ-право. Інтернет та його основні сервіси можна уявити як засіб масової комунікації, засіб масової інформації, а також як гігантський інформаційний архів, бібліотеку

електронних документів. Для проведення всебічного дослідження особливостей підстав виникнення сімейних правовідносин в ІТ-сфері, доцільно досліджувати майнові правовідносини подружжя, що визначаються шлюбним договором, та їх законодавче регулювання.

Ситуація, яка складається в сфері комп'ютеризації, свідчить про складність завдань, котрі постають перед правом, як суспільним регулятором, у галузі впорядкування відносин, що складаються у зв'язку з використанням інформаційних технологій та забезпеченням прав та інтересів їхніх учасників [2, с. 6]. Не є винятком і шлюбний договір, застосування якого в останні часи набуває особливої актуальності. У зв'язку з чим дослідження проблемних питань застосування шлюбного договору в сфері інформаційних технологій є обґрунтованим як з теоретичної, так і з практичної точок зору.

Стан дослідження теми. Теоретичну основу дослідження склали наукові праці таких правознавців, як: М.В. Антокольська, О.М. Бандурка, О.Б. Безпалько, А.М. Белякова, В.І. Бошка, Д.В. Генкін, В.С. Гопанчук, О.В. Дзера, Н.М. Єршова, І.В. Жилінкова, І.А. Загорський, О.М. Калітенко, В.М. Косак, О.М. Калітенко, Н.С. Кузнєцова, З.В. Ромовська, Р.О. Стефанчук, Є.А. Суханов, В.А. Тархова, Ю.К. Толстой, Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, Ю.С. Червоний, Я.М. Шевченко та інших.

Мета. Метою статті є науковий аналіз, систематизація, оцінка, розробка пріоритетних напрямів сімейного права в сфері застосування шлюбного договору та інформаційних технологій, теоретичних та практичних проблем, що виникають у зазначеній сфері.

Виклад основного матеріалу. Дослідження особливостей майнових правовідносин подружжя, в тому числі укладання шлюбного договору, у

ІТ-сфері має важливе значення, оскільки точне визначення позиції з цих питань дозволить з'ясувати їхню правову природу, дасть змогу визначити перспективи розвитку законодавства у відповідній галузі.

Відповідно до ч. 2 ст. 11 ЦК України [3] головними (основними) підставами виникнення прав та обов'язків є договори та інші правочини. Саме договори є підставою виникнення правовідносин, що опосередковують динаміку ІТ-сфери, даючи можливість активної діяльності її суб'єктам. Це загальне правило, проте, якщо говорити про сімейні правовідносини і укладання шлюбного договору зокрема, то в даному випадку зазначений договір може існувати лише при наявності зареєстрованого у передбаченому законом порядку шлюбу. Так, відповідно до ст. 95 СК України [4], яка визначає порядок дії шлюбного договору, якщо шлюбний договір укладено до реєстрації шлюбу, він набирає чинності у день реєстрації шлюбу. Якщо ж шлюбний договір укладено подружжям, то він набирає чинності у день його нотаріального посвідчення. Таким чином, можна дійти висновку, що шлюбний договір може укладатися як особи, які вступають у шлюб, так і особами, які вже перебувають у шлюбі [4, с. 174].

Природа шлюбного договору відрізняється значною різноманітністю. Зазначене знаходить свій прояв у тому, що шлюбний договір не є як типовий договір, який включає певні більш менш постійні умови [5, с. 67]. Обсяг та зміст кожного конкретного договору, суб'єктна спрямованість виконання, порядок набрання чинності його окремих положень та інші умови визначаються сторонами у кожному конкретному випадку окремо.

В СК України не надається визначення шлюбного договору. Виходячи з аналізу норм СК України та його загальної характеристики, можна дійти висновку, що шлюбний договір – домовленість осіб, які вступають у шлюб, визначає їхні майнові права та обов'язки у шлюбі та у разі його розірвання.

Більшість вчених сходяться на тій думці, що шлюбний договір, форма цього договору, умови його дійсності, підстави визнання недійсним, процедура укладення та примусового виконання, багато інших моментів наочно показують, що в цьому випадку використовуються загальні цивільно-правові конструкції договірних прав.

Частина 1 ст. 92 СК України присвячена визначенню сторін шлюбного договору, якими можуть бути: особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу; подружжя – особи, що вже перебувають у шлюбі. Ніхто інший не може виступати стороною шлюбного договору.

Шлюбний договір не може обмежувати правоздатність та дієздатність подружжя, тобто містити положення, що обмежують право однієї із сторін на працю, вибір професії, отримання освіти, свободу пересувань тощо [6, с. 24].

Шлюбним договором регулюються три основних види майнових правовідносин:

- а) правовий режим майна (ст. 97 СК України);
- б) порядок користування житлом (ст. 98 СК України);
- в) право на утримання (ст. 99 СК України).

Шлюбний договір укладається з приводу майнових правовідносин подружжя (ч. 1 ст. 93 СК України).

Категоричність вказаного твердження є аргументованою, адже особисті немайнові права людини і громадянина, і, навіть подружжя є непорушними, і ніхто, навіть близькі люди не можуть на них посягати, що гарантується Конституцією України [7]. Ст. 21 Конституції України, зокрема, вказує: «Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними». Ст. 51 Конституції захищає права не просто людини, а одруженої людини: «Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї». У шлюбному договорі можна передбачити право на компенсацію моральної шкоди, заподіяної негідною поведінкою іншого з подружжя (зрада, побої, дії направлені проти інтересів сім'ї тощо).

Подружжя не можуть за допомогою шлюбного договору регулювати свої немайнові права і обов'язки відносно дітей. Також, договір не може містити умови, які ставлять одного з подружжя у вкрай несприятливе становище (передбачити договором, що все нажите у шлюбі майно і доходи стають власністю лише одного з подружжя). Крім того, шлюбний договір не може містити обмеження щодо таких питань, як добровільність шлюбного союзу, рівноправність подружжя, турбота про добробут і розвиток дітей тощо.

Водночас слід враховувати, що розвиток ІТ не може не впливати на існуючі договірні конструкції, які існують в сімейному праві, а відтак потребують їх переосмислення. Стрімкий розвиток ІТ розширює і коло об'єктів цивільних прав, які застосовуються як в цивільному праві, так і в сімейних правовідносинах. Адже до об'єктів цивільних прав можна беззаперечно віднести ІТ-об'єкти, до яких можна віднести: ІТ-активи підприємств, веб-сайти, доменні імена, комп'ютерні програми, бази даних, акаунти в Інтернеті, віртуальні речі, віртуальні гроші тощо. Включення зазначених об'єктів не будуть суперечити вимогам чинного законодавства України.

У вітчизняній системі сімейного права законодавство передбачає, що майно, нажите подруж-

жам у шлюбі, є спільним. При укладенні шлюбного договору необхідно враховувати деякі особливості щодо правового режиму майна, а з урахуванням ІТ сфери то й щодо віртуального майна (комп'ютерні програми, веб-сайти, аккаунти, електронні кошти, віртуальні об'єкти інтелектуальної власності, результати творчості, які розміщуються на сайтах в Інтернеті тощо): допускається вирішувати питання щодо електронних коштів; сторони можуть передбачити, що віртуальне майно, яке набуто кожним з подружжя до шлюбу або одержане за час шлюбу в дар, належатиме подружжю разом і набуватиме режиму спільної часткової або спільної сумісної власності подружжя; умови шлюбного договору не можуть погіршувати матеріальний стан будь-кого із подружжя, тобто необхідність закріплення умов договору лише щодо обох з подружжя в рівних частках, що мають відповідати загальним принципам спільного життя; сторони можуть передбачити, що віртуальне майно, яке належить одному з них на праві віртуальної власності, вони володітимуть та користуватимуться спільно; якщо при посвідченні шлюбного договору постане питання про конкретне віртуальне майно, право власності на яке пропонується визначити в шлюбному договорі, то в такому разі має встановлюватись належність права власності на нього; сторони можуть домови-

тися про можливий порядок поділу їх віртуального майна; шлюбний договір не є документом, який встановлює та підтверджує право власності на віртуальне майно.

Статтю 94 СК України передбачено, що шлюбний договір укладається у письмовій формі і нотаріально засвідчується як державним, так і приватним нотаріусом [7, с. 258]. Порядок нотаріального посвідчення шлюбного договору регламентується наказом Мініюсту від 22.02.2012 року № 296/5 «Про затвердження порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України». СК України не передбачає державної реєстрації шлюбного договору, тому його дійсність пов'язується саме з нотаріальним посвідченням.

Висновки. Таким чином, шлюбний договір відносно віртуального майна (речей, об'єктів інтелектуальної власності або творчості) для врегулювання відносин між подружжям в ІТ сфері, повинен складатися за аналогією складання шлюбного договору відносно реального майна подружжя та їх спільної власності. На теперішній час в Україні, правовідносини подружжя щодо віртуальних речей, у відмінності до пілотного проекту з приводу реєстрації актів цивільного стану, законодавчо не врегульовано, у зв'язку з чим потребують подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. ІТ-право: сутність та поняття: монограф. / За ред. О.І. Харитонові, Є.О. Харитонова. – Одеса: Фенікс. – 2017. – 316 с.
2. ІТ-право та інформаційна безпека: монограф. / За ред. О.І. Харитонові, Є.О. Харитонова. – Одеса: Фенікс. – 2017. – 176 с.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11.
4. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. Є.О. Харитонова. – Х. : Одиссей. – 2006. – 552 с.
5. Жилинкова І.В. Брачний договір. – Х. : Ксилон. – 2005. – 175 с.
6. Білоусов В.М. Шлюбний договір в Україні: практичне втілення. – Режим доступу: <http://er.nau.edu.ua:8080/handle/NAU/23846>.
7. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
7. Сімейне право України: Підручник / За ред. Т.В. Боднар та О.В. Дзери. – К.: Юрінком Інтер. – 2016. – 520 с.

Сафончик Оксана Іванівна

ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР І ІТ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ

В запропонованій статті надається загальна характеристика застосування шлюбного договору в сфері інформаційних технологій за законодавством України. При цьому наголошується, що шлюбний договір відносно віртуального майна (речей, об'єктів інтелектуальної власності або творчості) для врегулювання відносин між подружжям в ІТ сфері, повинен складатися за аналогією складання шлюбного договору відносно реального майна подружжя та їх спільної власності. На теперішній час в Україні, правовідносини подружжя щодо віртуальних речей, у відмінності до пілотного проекту з приводу реєстрації актів цивільного стану, законодавчо не врегульовано, у зв'язку з чим потребують подальшого дослідження.

Ключові слова: сім'я, сімейні правовідносини, шлюб, шлюбно-сімейні правовідносини, укладення шлюбу, шлюбний договір, інформаційні технології

Сафончик Оксана Іванівна

БРАЧНЫЙ ДОГОВОР И ИТ: ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ ПРИМЕНЕНИЯ

В предложенной статье дается общая характеристика применения брачного договора в сфере информационных технологий по законодательству Украины. При этом акцентируется внимание, что брачный договор относительно виртуального имущества (вещей, объектов интеллектуальной собственности или творчества) для урегулирования отношений между супругами в ИТ-сфере, должен составляться по аналогии составления

брачного договора относительно реального имущества супругов и их общей собственности. На данный момент в Украине правоотношения супругов относительно виртуальных вещей, в отличие от пилотного проекта относительно регистрации актов гражданского состояния, законодательно не урегулированы, у связи с чем нуждаются в дальнейшем исследовании.

Ключевые слова: семья, семейные правоотношения, брак, брачно-семейные правоотношения, заключение брака, брачный договор, информационные технологии

Safonchyk Oxana Ivanivna

MARRIAGE CONTRACT AND IT: PROBLEMATIC ISSUES OF APPLICATION

The proposed article provides a general description of a marriage contract application in the field of information technology under the law of Ukraine. It is noted that the marriage contract concerning the virtual property (things, objects of intellectual property or creativity) for the regulation of relations between spouses in the IT field, should be made by the analogy of the marriage contract regarding the real property of the spouses and their joint ownership. At the present time in Ukraine the spouses' legal relationship regarding virtual things, in difference to the pilot project concerning the registration of civil status acts, is not regulated by law, and therefore needs further investigation.

Keywords: family, family legal relationship, marriage, marriage-family legal relationship, entering into a marriage, marriage contract, information technology